

Skånes vapenhistoriska Förening

Är en ideell, helt opolitisk, sammanslutning, som värnar om främst svensk kultur vad gäller områdets jakt- och militärhistoria. Historiska sammanhang, såväl som föremålskunskap, utgör grunden för vår verksamhet. Vår förening grundades redan 1940, men be- finner sig under ständig utveckling. Åren går, medlemmar försvinner av olika skäl, vilket gör, att vi behöver en ständig nyrekrytering av såväl "vanliga" medlemmar som styrelseledamöter. För den besked- liga summan av 300 kr/år får man 4 Meddelanden samt tillgång till tematräffar, årsmöte samt julmöte med auktion. Vissa år anordnar vi subventionerade utflykter till något intressant mål.

TVeka inte utan anmäl ditt intresse för medlem- skap, kontakta någon av nedstående:

Tf ordförande: Håkan Spuhr 0733-926770

Vice ordförande: vakant

Sekreterare: Tommy Persson 0703-264740

Kassör: Thorbjörn Sjunnesson 0723-633475

thorbjorn.sjunnesson@gmail.com

Klubbnästare: Vakant

Styrelsesuppleant: Robert Egeric egeric@hotmail.com

Styrelsesuppleant: Andrzej Kaminski

andrzej.kaminski@slimminge.nu

Styrelsemedlem: Bo Lindqvist 0702-738053

bolindqvist44@gmail.com

Tf redaktör: Thorbjörn Sjunnesson

Webansvarig: Ulrik Sjöberg 0702-559943

ulrik@antikavapen.se

Hemsida: www.skanesvapenhistoriska.se

Skånes Vapenhistoriska Förening

GRUNDAD 1940

MEDDELANDE 276

FEBRUARI 2018

Kom ihåg!

Föredrag och temamöte 24 april

Utflykt 26 maj

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare!

Ordföranden har ordet

Årsmötet avslöpte bra och vi testade att kombinera tema möte och årsmöte. Tanken med kombinationen är att öka intresset för årsmötet men även att det är ju synd att inte nytta tillfället när vi ändå träffas att dra dubbel nytta av detta. Tyvärr blev vår föredragshållare (Erik van der Heeg) sjuk i sista sekund och kunde inte komma. Motståndsvapen som var dagens tema fanns det bland annat med en Sten Gun mk2 kulsprutepistol samt en dansk mynningsladdad Ringhanepistol. Vi extrainsatte auktionen på vår bortgångne Ordförande Per Flodbergs böcker som föreningen fått lov att sälja internt. Auktionen förföret bra med många nöjda köpare, vilket inte gav någon större intäkt till föreningen.

Från Årsmötet kan berättas undertecknad blev vald till Ordförande att Robert Egeric gick upp som ordinarie styrelsemedlem och som suppleant kom vår relativt nye medlem Karl Östlund in. Karl är för de som inte känner honom mest intresserad av patronladdade vapen, och till yrket är han strålskyddsexpert.

Från styrelsen sida satsar vi nu starkt för att öka deltagandet i föreningen, vi kommer att ha ett antal riktigt bra föredragshållare. Kommande föredragshållare är Bo Knarrström som är känd slagfältsarkeolog, välkomna den 24 april och lyssna till honom!

Håkan Spuhr

Kommande möten 2018

Observera tiden är 19.00 styrelsen sammanträder mellan 18 och 19!

24 april Slagfältsarkeologi Bo Knarrström berättar, temamöte "jordfynd" medtag lämpliga objekt.

26 Maj Utfärd med guidning vid Borst, se inbjudan i detta meddelande

6 september temamöte/föredrag kaffe

30 september Vapenmässa danstrotundan Lomma

1 november temamöte/föredrag kaffe

6 december julmöte med auktion julkalrik/landgång (obligatorisk förbetalning till föreningens bankgiro).

Mer information om mötena i nästa meddelande!

Som ni ser av ovanstående kommer vi endast att ha måltid vid julmötet vid de övriga serveras kaffe och kaka istället.

Mailadresser

För att vi skall kunna skicka ut påminnelser om möten mm behöver vi få in medlemmarnas email adresser. Har du epostadress som du vill dela med dig av till föreningen skickar du ett mail till kassören se adress på baksidan av meddelandet.

Facebook

Ni vet väl att vi har en Facebookgrupp som heter Skånes vapenhistoriska förening? Gruppen är inte sökbar och ses bara av dess medlemmar! Hör av er till styrelsen för att komma med i denna

VÅRUTFLYKT 2018

”Slaget vid Borst 1644”

Lördagen den 26 maj

Vi samlas vid minnesstenen över slaget kl 10.00

Norr om Vombsjön, kör väg 13 norrut från Sjöbo 6,7 km därefter vänster Elestoppsvägen 3,5 km sedan Tulleboallén 500 m, höger Skartofsvägen 5 km, vänster 2 km.

Guidning av Jörgen Jönsson på platsen, här har Bo Knarrström utfört slagfältsarkologi

Efteråt åker vi till Övedskloster och fikar på Slottets Cafe (var och en betalar själv alternativt medhavd matsäck). Vi besöker Öveds Kyrkogård och platsen för Buddenbrocks ”huvudgrav”

Anmälan om deltagande till Thorbjörn Sjunneson senast 19 maj

Från förarbetet till Hörbytavlan delen slaget vid Borst

Slaget vid Borst

Evert Persson, överste/PA

Det blodigaste slaget i Färs Härads historia utkämpades under danskriden. Slaget vid Borst, mellan Harlösa och Övedskloster, stod på "froedan" (Maria Bebdålsedag) den 25 mars 1644 mellan ett försvarande bondeuppbåd av färsingar och ett anfällande kavalleriförband ur den svenska armén vars befälhavare var fältnarskalk Gustav Horn

I början av 1640, medan en segerrik svensk armé under det 30-åriga kriget stred i Tyskland, beslutade den danske kungen Kristian IV att öka den danska statens inkomster genom att höja sjöfullarna i Södra Östersjön och i Öresund, vilket var till mycket stort men för den svenska sjöfarten. Han satsade på den danska flottan, och reducerade den danska armén till att omfatta endast 5400 man utspridda över landet, med en betydande del i Skåne. Garnisonsbesättningarna i fästningsstäderna behölls dock med oförändrad styrka.

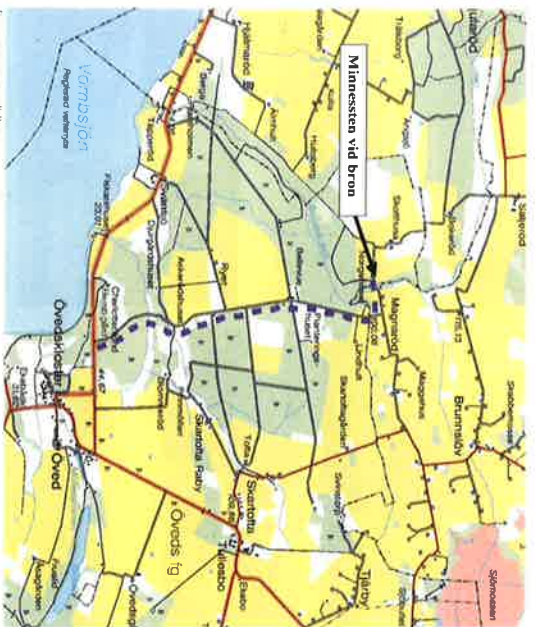
Med anledning av detta fann Riksrådet i Stockholm det lämpligt att göra ett överraskande anfäll mot Danmark i slutet av 1643. Angreppet skulle ske på tre fronter: Den svenska armén i Tyskland under fältnarskalk Lennart Torstensson beordrades att marschera mot Jylland. En mindre armé i Pommern skulle överskeppas till södra Själland. En nyuppsatt armé om 11000 man, varav 3000 ryttare, skulle norrifån under befäl av fältnarskalk Gustav Horn gå in i Skåne (**Horns Krig**). I planen ingick, att sedan Torstenssons armé invaderat Jylland och Horns armé trängt fram till Öresund, skulle man göra en gemensam invasion mot Själland och "med detta krig kasta Danmark helt och hållet omkull".

Den svenska flottan skulle understödja landstigningsföretagen mot de danska öarna och svenskarna hoppades även på nederländsk hjälp vid överskeppningarna. Vid det svenska angreppets början överfördes en stor del av de danska soldaterna till Själland för försvar mot en befärad svensk landstigning. Kvar i Skåne fanns ett reducerat regemente på omkring 1300 man som av den danske befälhavaren Ebbe Ulffeld, svärsön till kung Kristian IV, förlades i Vittsjö skans, för att försvara den skånska nordgränsen. Den 14 febr. 1644 tågade Horns armé in i Skåne vid Markaryd. Den svenska armén undvek dock Vittsjö skans och tågade västerut direkt mot Helsingborg. Efter att ha snabbt erövrat och besatt Helsingborg fortsatte Horn och intog den oförsvarade staden Lund. Man undvek strid mot garnisonen i Landskrona och vågade inte angripa staden Malmö, som försvarades av den starka fästningen Malmöhus.

Horn förlade armén och upprättade sitt högkvarter i Lund. Den danske befälhavaren Ebbe Ulffeld hade även att organisera den skånska allmogens häradsvis till bondeuppbåd för hembygdens försvar samt för att i betydande grad störa den svenska arméns förbindelser och försörjning. För att proviantera och skydda sig gjorde den svenska armén ett antal utfäll från Lund mot dessa bondeuppbåd. En svensk kavallerienhet bestående av två skvadroner, totalt 300 ryttare med tross under befäl av generalmajor Hans Wachmeister, sändes i mars ut från Lund för att skaffa proviant

och foder åt armen. Denna styrka drog norrut och vid bron vid Kävingeån vid Getinge (nära Gårdsånge) mötte den motstånd i form av ett bondeuppbåd på 300 man från Frosta. Som vanligt slog sig svenskarna igenom och bönderna nåste fly. Kavalleriförbandet försatte där för österut på höjdräckningen norr om Kävingeån för att försöka nå *Bjersjölagård* och *Övedskloster*, där det fanns stora djupbesättningar, foder, säd, m.m. På vägen passerade man *Hjularöds* slott som plundrades och brändes.

Från *Hjularöd* valde svenskarna att den 25 mars fortsätta rakt österut på oländiga skogsvägar för att på närmaste väg komma till sitt mål. Hans Wachmeister valde inte landsvägen vid Vombsjön, där det fanns ett vadsställe över Borsbäcken, emedan han befärade att det fanns ett bondeuppbåd vid sjön. Borsbäcken var på denna tid djup och 20-30 meter bred. Istället valdes ett vadsställe 4 km norrut, nära gårdan Skothusa och strax väster om Magnaröds by. Här väntade emellertid försingarna med ett bondeuppbåd om c:a 500 man, till vilket häraderats 18 socknar bidragit med trohigen 28 man var.

Karta till minnesstenen vid Bors

Anföraren för bondehären, vilket torde vara en av Ebbe Ulfeld utnämnd ledare av häraderats försvar, hade låtit bygga en främre motståndslinje med försvarsväm av sten på *Norriefälleden*, som ligger söder Skothusa och sydväst om Norgjehuset samt förlägg huvudsstyrkan nere i dalgången vid vadet. Namnet på denne ledare är inte känt, men kan vara en av de snapphaneanförare, som sedan var

verksamma inom Färs härad under kriget 1675-79, nämligen: Hans Unosen, Bengt Blanck, Jöns Bollmg, Anders Farbor, Ola Thim samt den mest ansedda av dem alla Lille Mats. Anledningen till att bondeuppbådet grupperat sig här, var att erfarenhetsmässigt visste att stridande förband alltifred marscherade på höjderna och undvek att gå nere i dalgångarna. Vadsstället antas ha legat på samma plats som den nuvarande stenvalvsbron.. Det västligaste försvarsvärnet, av fyra återskådande, vilka i folkrum kallas *snapphanehyddor*, är välbevarat och har på ett omsorgsfullt sätt skonats av markägaren, Hjularöds gods, i samband med en nyligen genomförd skogsplantering.

Försvarsväm så kallad Snapphanehydda

Bondehären hade fått låna två 3-pundiga kanoner, kaliber 7,65 cm från Övedskloster, vilka kan ha bejämats av försingar som tjänstgjort i den danska kungens livvakt. Kanonerna hade man placerat i nedgrävna väm överst på den 20 meter höga östra stranddrinken av Borsbäcken, där denna sammantimer med Magnarödsbäcken. Denna kanontyp som hade en skottvidd på c:a 500 meter och ett normalt bekämpningsavstånd på 200-300 meter täckte dalgången samt den närmaste delen av *Norriefälleden* som var en enefälad. Även dessa utgrävda kanonväm, som ligger på Övedsklosters marker, är välbevarade. Alla förskansningarna var riktade mot väster, eftersom man väntade att det svenska antallet skulle komma härifrån. Bondehären tog upp striden med svenskarnas förrupper i höjd med försvarsvärnen och börgade öppna eld med sina 3-pundiga kanoner. Som kurios kan nämnas att ett par pojkar år 1918 hittade en kanonkula på *Norriefälleden* med en kaliber 7,65 cm, vilken antogs härröra från slaget 1644.

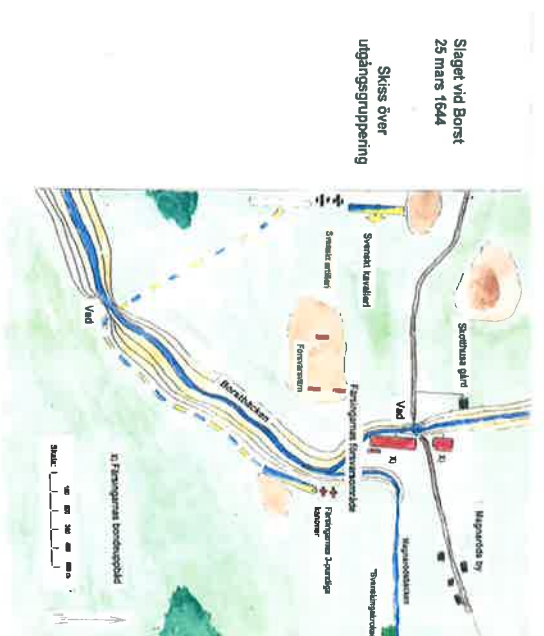
Kanonvänn

När svenskarna fick klart för sig var bondehären förskansat sig, fann man genom spaning ett väglöst mindre vad, 1 km nedströms det stora vadsätället. Hans Wachmeister beordrade en av sina skvadroner att rida över vadet och anfalla färsingarna i ryggen. Efter att ha passerat vadet, red denna skvadron i sportsträck på Borstbäckens östra strandbrink fram till färsingarnas kanonvänn och anföll dessa. Samtidigt slog svenskarna ut sitt frontanfäll varvid försvarena blev helt överrumplade.

De två 3-pundiga kanonerna erövrades snabbt och eftersom huvudstrykan blivit omringad, var striden i sak avgjord. Färsingarna bjöd på ett förbittrat motstånd och slutstriden utkämpades troligen, nere i dalsänkan, mellan vadsätället vid nuvarande valvbron och platsen där Borstbäcken och Magnarödbäcken rinner samman. Övernakten blev till slut för stor, och trots att man kämpade tappert, blev hela bondehären på c:a 500 man nedgjord. Den svenska ordern var att alla bönder med vapen i sin hand skulle dödas. Färsingarna som flera gånger tidigare utmärkt sig som ett hårdfört och frihetsälskande släkte alltid redo att försvara sin hembygd, förde denna gång en hopplös kamp.

Förlusterna på svenska sidan torde ha varit små. Skadorna på en återfunnen del från en svensk ryttarpištol, troligen träffad av en kanonkula, vittnar om att dess ägare stupat i striden.

I "Sockenbeskrivningen från Frostå härads prästier 1746-1747" omtalas "en action" vid bäcken Borst den 25 mars, mellan svenskarna och bönderna från Färs. Svenskarna gick nedströms och anföll färsingarna i ryggen som då blev skingrade och till största delen nedlagda. I denna beskrivning framgår även att våren var ovanligt kall detta år och att Borstbäcken hade ett kraftigt vattenflöde.

Skiss över utgångsgruppering

Bondehärens beväpning bestod endast av spjut, klubbor, knöppåkar, väjror och enstaka hjullåsössor. När Gustav Horn, som enl. den muntliga traditionen besökte slagfältet dagen efter striden, såg bondehärens torftiga utrustning, ville han inte tro sina ögon. Den stridsvana svenska armén var däremot välutrustad med eldhandvapen och blankvapen. Som en följd av det motstånd man mött, fullföljde svenskarna inte sin avsikt att plundra Bjärsjölagård och Övedskloster. Istället valde man att fullständigt plundra och föröda de största gårdarna i de närbelägna byarna Magnaröd och Brunnslöv i Östraby socken.

Uppgifter om denna strid är mycket knapphändiga i svenska och danska krigsarkiv. Min huvudsagsgesman, Erik Möller, född och verksam hela sitt liv på platsen, har vid forskning på landsarkiv och i kyrkoarkiv inte funnit mycket som direkt kan kopplas till slaget. Han har för mig återgett de gamla skildringarna om slaget, som berättats i bygden. Mina egna kontakter med arkivfullmäktigt Henrik Stissing Jensen Rigsarkivet Köpenhamn har inte heller givit något svar i denna fråga. Stissing-Jensen meddelade också att det danska intresset för Skånes historia minskat efter det att Danmark förlorat Skåne. Tyvärr försvann även aktuella delar av Gustaf Horns rapporter till Krigsarkivet vid slottet Tre Kronors brand 1697.

I den gamla kyrkan i Östra Kärstorp som revs 1846, fanns en tavla med texten "I världens skapare år 1644 den 25 mars dödades av de svenske vid Borst härfjån Kärstorp socken 28 personer. Gud förbarme sig över oss" Denna tavla är nu borta. I samlingsverket "Kyrkans Märkvärdigheter" finns

dock minnestavlan med text redovisad vid en inventering av Kärstorp's Kyrka 1828. Enligt sägen staplades alla de stupade färsingar i en massgrav nere i Borsbäckens dalgång.

På Borsbäckens västra sida strax efter sammanflödet med Magnarödsbäcken, på västra sidan om en stengärdsgård, ligger en stensamling som utpekats gömma massgravan. I Borsbäckens dalgång finner man en väcker och storslagen natur, väl värd ett aksamt besök till föts - samtidigt som man låter historiens vingslag påminna om "Froedan" 1644, "**Då Borsbäckens vatten färgades rött av färsingarnas gröna blod**".

Amn: Talesättet om att färsingarna skulle ha grönt blod, kommer av en missuppfattning. De har "grint blod".

Det svenska Riksrådets planer på att göra en landströmning på Själland kom aldrig till stånd dels beroende på att danskarna bibehöll sitt övertag till sjöss och dels genom att kejserliga armeeér var i rörelse norrut sommaren 1644, vilket tvingade Lennart Torstensson, att med huvuddelen av sin armé återvända till den tyska krigsskådeplatsen.

Horns armé fortsatte därför sedan att plundra och skövla Skåne och Blekinge ända fram till freden i Brömsebro den 13 aug. 1645. Under Horns krig ödelades uppskattningsvis c:a 40% av alla hemman i Skåne. Bland de äldre i de drabbade bygderna, fanns det ända in på 1900-talets början, ett talesätt "Gni bevarer mä för dt svenske".

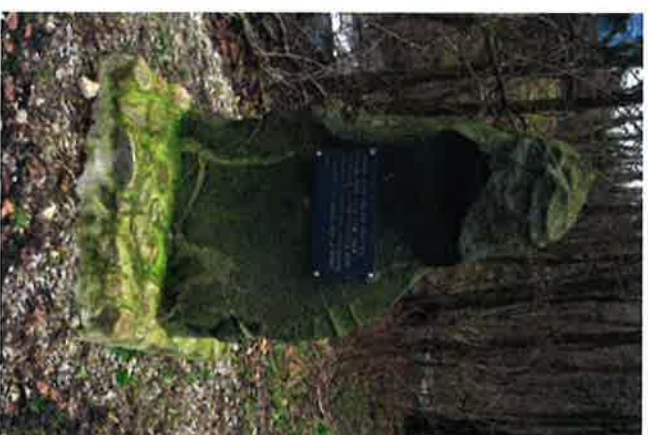
Östraby Bygdeförening har rest en minnessen över de fallna, vid valvbron över Borsbäcken. Minnessenen aväcktes den 28 mars 2004, inför hedrandet av 360-årsdagen av slaget

Efter att ha erhållit erforderliga medel från Sparbanksstiftelsen Färs & Frosta (huvuddelen), Södra Skåningarnas Kamratförening och Officerskåren vid Södra Skåningarna samt vidare fått Länsstyrelsens och markägarens tillstånd till en slagfältundersökning vid Borsb, uppdrog Södra Skåningarnas Kamratförening och Östraby Bygdeförening åt Riksanthvarvämberet UV Syd att utföra denna undersökning våren 2006.

Slagfältundersökning genomfördes sedan som ett samarbete mellan Riksanthvarvämberet UV Syd under ledning av fil.dr Bo Knarrström, Södra Skåningarnas Kamratförening och Östraby Bygdeförening under tiden 18-24 april 2006.

Vid arbetet användes kraftfulla metalldetektorer och samtliga fynd positionsbesiändes med en avancerad GPS utrustning. Undersökningsledaren ur RAA summerade att fynden, i form av muskökulor, avbrutna stridsknivar, varbygel till ryttarpistol, kavallerihälskor m.m. över förväntan bekräftade att slaget ägt rum. Fynden gjordes dessutom på de mest taktiska platserna. I detta arbete ingick inte undersökning av den utpekade massgravan. RAA dokumentation finns här nere

I samråd med fil.dr. Bo Knarrström RAA UV Syd beslöjt Södra Skåningarnas Kamratförening och Östraby Bygdeförening om att få till stånd en kompletterande undersökning av slagfältet vid Borsb,

Minnessenen

Polis Mats Attn, med skelletthunden Bauu, av rasen Beaucheron

för att få befäst var de häftigaste striderna utkämpats. Tillstånd erhöles av Länsstyrelsen och markägarna. Sparbanksstiftelsen Färs & Frosta ställde våren 2007 än en gång frikostigt erforderliga medel till förfogande för en ny undersökning. Slagfältundersökning nr.2 vid Borsb genomfördes 7-11 maj -07. Resultatet blev något mindre än 2006 och utgjordes av 2 avbrutna stridsknivar, ett mindre antal delar av hästskor modell svenska armén 1600-talet och en blänkande knapp. Polismyndigheten i Skåne önskade få erfarenheter från denna typ av undersökningar och medverkade med personal från tekniska roteln i Malmö. Deltagare var chef Mats Håge, Mats Attn med skelletthunden Bauu samt Bengt Andersson.

Vid skelletthunden Bauu sökning på den utpekade massgravan markerade hunden vid ett tillfälle, men eftersom Länsstyrelsen ej medgivit tillstånd till någon gravöppning kommer massgravans hemlighet att bli obesvarad. Se RAA dokumentation:

Under *Skånska kriget 1675-79*, då Danmark försökte återerövra Skåne och hade besatt bland annat Landskrona och Kristianstad, uppspödde en partisannörelse mot svenskarna. I nådens år 1676 kom sju svenska ryttare ridande över Skartofofa fälád och gick i bivack i en skogsduge nordost om Lindhults gård, belägen en knapp kilometer öster om vader vid Borsb. Med slaget vid Borsb i minne, samlades ortens bönder på natten och slog ihjäl svenskarna. Dungen kallas därefter för "Svenskängakroken".

Denna episod fanns med i Per Dahlbergs (SVT Gbg) TV-serie "Svenska slag" som sändes under våren 2007.

En del av fynden från slagfältundersökningarna vid Borst

Källor

Muntlag:

Möller Erik (1912-2003), barnfödd i Norrhuset (vid slagfältet)

Tryckta:

Ambrius Jonny: Horns krig 1644-45

Bunnans karta: 1684

Englund Peter: Ofredsår

Hedvall Anders: Skånska friskyttechefer 1676-79

Johannesson Gösta: Skånelandskapens försvar under dansk tid II, ale nr 4 1990

Kungl. Krigsvetenskaps-Akademiens Tidskrift nr 23 1910

Person Gunnar: Utflykter i Färs

Sockenbeskrivningar från Frostå härad, författade av häradets präster åren 1746-1747.

Vessberg Wilhelm: Bidrag till historien om Sveriges krig mot Danmark.

Buddenbrock en huvudlös man Thorbjörn Sjunnesson

Henrik Magnus von Buddenbrock, föddes i Livland den 22 juli som son till lantrådet Henrik Gotthard von Buddenbrock och Charlotta Cronman. Han var gift med Magdalena Elisabeth Rahm.

Buddenbrock gick i svensk militär krigstjänst år 1702, fyra år senare 1706 utnämndes han till kapten vid Smålands tremänningsregemente. Han var med i de ödesdigra slagen vid Lesna 1708 under Adam Ludvig Lewenhaupts befäl och Poltava året där efter. Han tillhörde de få som lyckades ta sig över floden Dnieper och följde med konungen Karl XII till Bender i Turkiet. Vid Stralsunds kapitulaton på Lillejulfaton 1715 blev han krigsfånge, blev sedermera utväxlad och utnämnd till överste och chef för Västerbottnens regemente med vilket han deltog i 1717-1719 års fälttåg mot Norge. De två följande åren ledde han försvaret av Västerbottnen. År 1723 förflyttades han som regementschef för Hälsinge regemente, utnämndes till generalmajor. 1731 uppböjdes han till fiherrligt stånd. 1738 förflyttades han till regementschef för Närike Wernmlands regemente, År 1739 skedde nästa förflyttning då till trupperna i Finland varvid han utnämndes 1740 till Generallöjnant och tillförordnad överbefälhavare där.

Till den politiska banan och hatpartriet sökte sig Buddenbrock där han initialt förde en låg profil. Efter hattarnas valseger 1738 kom han att spela en viktigare roll inom politiken. 1741 inledde hattarna krig mot Ryssland vilket Buddenbrock stödde.

Carl (Charles) Emil Lewenhaupt var överbefälhavare för kriget i Finland denne föddes den 28 mars 1691 i Stockholm. Han inledde sin militära bana som volontär vid generallöjnanten friherre Sparres regemente i Brabant 1708, kapten vid greve von Dernahs regemente i Hölsteinsk tjänst 1709, överadjutant hos friherre Sparre 1709, överstelöjnant vid von Schwerns Bremnska dragonregemente 1710, vid Marschalks Verdiska dragonregemente 1711, överste för Rügenska infanteriregementet 1715, löjnant vid livdrabanterna 1716, deltog i riksdagarna 1719-1742. Envoyé en mission spéciale till Wien 24 mars 20, generalmajor av kavalleriet 28 maj 1722, expeditionsoverste vid Södra skånska kavallerireg 1723, överstelöjnant vid regementet 1725, överste o chef därstädes 1729, vald till lantmarskalk 17 maj 1734, generallöjnant av kavalleriet 1740, general av kavalleriet 5 aug 40, befälhavare över armén i Finland 21 aug 1741

Hattarnas ryska krig slutade i Rysk seger och Buddenbrock fick tillsammans med Charles Emil Lewenhaupt bli syndabockar. De dömdes av rikens ständers kommission från Iiv, åra o gods 20 juni för försunmlighet,rätstrubriceringen var att de "övergivit fästning, pass, land och städer". Buddenbrock ansökte om att bli avrättad genom arkebusering men hans anhållan avsågs och Buddenbrock avrättades genom halshuggnig med svärd den 16 juli 1743 i Stockholm.

Lewenhaupts avrättning skulle äga rum 30 juli, men natten före lyckades han hjälpa av sin son gymna ur fångelse på Kastenhof beläget vid Gustaf Adolfs torg i Stockholm. Han röjdes dock o greps 2 aug på ett fartyg som skulle avgå till Danzig. Ett försök att få exekutionen uppskjuten några dagar för att möjliggöra bättre dödsförberedelse misslyckades och. Redan dagen efter sin återkomst från flykten avrättades han.

Fädernegården Esperöd

För att börja från början så är en igenvuxen borgholme utanför den skånska orten Åsperöd platsen vi skall söka oss till för att hitta ursprunget. Den 7 mars 1576 bortbyrte den danske kungen Fredrik II Esperöds gård i Wansta socken till adelsmannen Erik Månssens Mohman. Det andra bytesobjektet var en gård i Jordberga by. Erik Månssen härstämmande från Bramslycke på Lolland och innehade sedan tidigare den närbelägna Lövestads gård. Erik Månssen lät flytta gården några hundra meter så att den kom att hamna i Tranås socken. Orsaken till detta torde vara att det fanns ett adelsgodt i Wannsta men inget i Tranås, till Esperöd tillkom sedermera patrontarvätten till Tranås kyrka.

Hittill gården kom den 8 juni 1749 Carl von Linne som konstaterade att "Här vore i trädgården artiga Igunsterhäckar, konstigt klippie i figurer". Gården ägdes då av den nyutnämnde adjutanen vid Norra Skånska kavalleriregementet Johan Holger Morman född 1721. Först 1751 kom han att gifva sig med Lovisa Magdalena von Tholijn, född 1731. Med henne kom han att få 3 barn åren 1765, 67 och 69.

År 1767 beskrivs gården i Lorentz Gillbergs verk: "borggården består av tvenne byggnader, en väning höga byggda av korsvirke med tegeltak varemellan är en berså av avenbok Ladugården består av tre korsvirkesbyggnader med halmtak. Trädgården är vackert anlagd kring väningbyggnaden med avsättningar häckar och åtskilliga slags fruktbärande träd.

Här föddes en höstdag den 29 september 1769 Holger Ludvig som tredje barnet och andre sonen. Föga amade väl den lille gossen vad världen skulle ha i beredskap för honom. Hans far före detta kaptenen Johan Holger Morman hade trassliga affärer, denna gen nedärvdes till sonen.

Krigstjänsten

Holger Ludvig sattes vid 12 års ålder 1782 i krigstjänst vid Sprengportens regemente i Landskrona, detta var ju inte ett av landets förmånliga regementen snarare tvärtom, här kom ynglingen att avancera inre på grund av förtjänster utan förmödligen av de andras oförtjänster. År 1783 den 10/1 utnämndes han till sergeant och året därpå 24/3 till stabsfänrik.

1788 utbröt krig med Ryssland och stora delar av armén kommanderades som besättning på skärgårdsflottan, som tillhörde armen. Den 17 juni stod det stora sjöslaget vid Hogeland. Den Ryske amiralen Greighs flaggskepp anföll då det svenska 70-kanons linjeskeppet *Prins Gustav*, som fördes av överste Hans Wachtmeister, ombord fanns Morman och delar av hans regemente. *Prins Gustav* tvingades kapitulera och dess besättning och beväring gick i Rysk fångenskap. Först efter fredsslutet 1790 släpptes fångarna. "Detjemte Tyerne år varit krigsfånge i Ryssland" som det står på Mormans gravsten. Löjtnantsgraden uppnåddes först 1792-11-22.

Studentupploppet

I efterdyningarna av Franska revolutionen och mordet på Gustaf III 1792 kände den Svenska adeln en hot mot sitt stånd. Många av adelsfamiljerna flyttade eller flydde in till städerna och så var fallet även i staden Lund. Detta år skulle protestantismens 200 års jubileum firas i landets kyrkor. Med

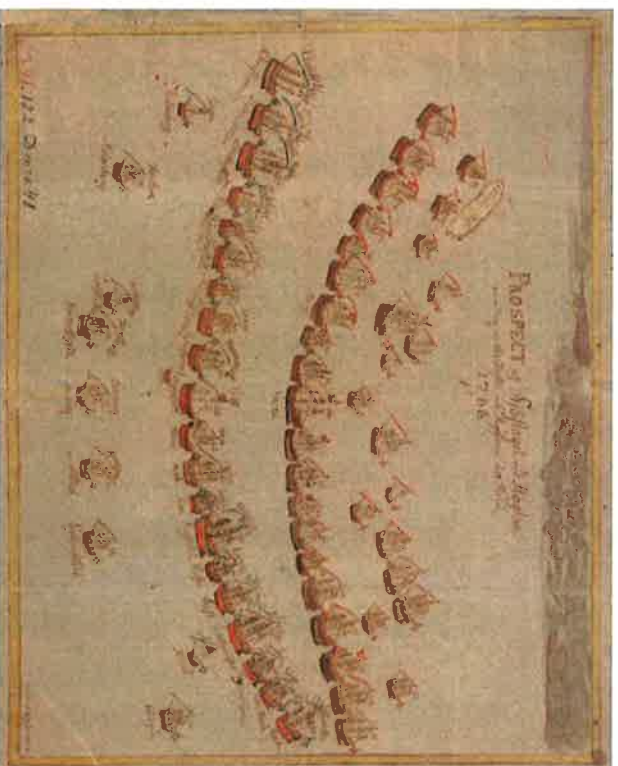
anledning av detta planerade adeln en stor bal i Lund den 9 mars, denna skulle hållas i det så kallade Bringeska huset. Entréavgiften till balen sattes högt för att inte studenterna skulle ha råd. Detta skroderade Morman om några dagar innan balen under en måltid på Dalby gästgivaregård. Morman som var känd för att vara pratsam och skrytsam uttalade sig "att man hade med flit gjort kosnaden för deltagande i balen så dyr, för att därifrån utestänga de skabbiga studenterna" samt "om masker infunno sig på balen skulle man prygla ut dem". Detta ånördes av häradsövdingen Carl Hadders som väl hemkommen till Lund spred ut det som en nyhet. Då studentkåren nåddes av skvallret uppstod en hätsk stämning. Nu skulle man ta itu med adeln, man samlades cirka 100 studenter i Lunda gård under ledning av Johan Malmberg (1769-1846), som var student av Smålands Nation. En nånvisa om "De Adeligas Asen" sjöngs unisont under det att raketer avfyrades liksom skott från Universitetets kanoner som adelsmännen lånar för att skjuta salut vid balens början, vilka återtagit av studenterna.

Uniform för Konungens eget värvade regemente, officer 1808. Målning av Fredric Eiden 1808

Vid motiden på kvällen tågade man den korta vägen upp till Bringeska huset (nuvarande Winstrupsgatan 9). Flertalet var maskerade och även beväpnade med sablar. Hopet krävde att Morman skulle komma ut och göra avbön. Annars skulle lokalen tömmas med våld. Det 40-talet adelsmänna förberedde sig till strid drog sina svärd varvid några kvinnor svimmade. a Rutor

krossades under tumultet. Efter mycket dividerande kom Morman ut och bad om ursäkt: "Om jag har förargat herrarna..." började han. "Eftersom!" hördes en röst från bakre leden. Morman fick börja om. "Eftersom jag har förargat herrarna... ber jag ödmjukast om ursäkt". Efter en kort paus hördes då kommentaren "Gå i frid och synda icke hädanefter!" Vid den påföljande rätttegången friskändes samtliga studenter.

Sjöslaget vid Hogland Prins Gustav är det 4e skeppet från höger i den nedre linjen

Armfeldska processen

1794 var Morman kommenderad till Stockholm och tjänstgjorde i bevakningen av den i Armfeldska hegumålsprossen mot Magdalena Rudensköld. Den då 24 årige löjtnanten hade börjat misströsta över sina befordringsmöjligheter och smidade en listig plan. Den 13 januari upp gav han att när han vid 9-tiden på kvällen lämnat operahuset på Normalmstorg, hade han blivit överfallen av fyra män i slätkappor. Dessa upp gav han hade hotat honom till livet om han inte snarast lät sin fånge fly från artesen i slotets Högvakt. För att ytterligare bättra på historien och ge sken av dess sanningsenlighet lät han i tidningarna utfästa en belöning om hela 2.000 Riksdaler åt den som angav vilka de maskerade männen varit. Regenten Hertig Carl trodde fullt och fäst på historien och Morman

avancerade till stabskapten vid sitt regemente med utnämning 1794-04-18, eget kompani erhöll han 1796 den 27 maj. År 1798 slås regementet samman med Konungens eget värvade regemente.

I garnison och krig

1805 (1e mars) utnämns Morman till Riddare av Svärds Orden och några månader senare 1e juli till major i armen, vid regementet erhåller han utnämningen och befäringen som 2e major först den 19 december och 1e major den 11 juni. Överstelöjtnantsgraden uppnås den 28 januari 1813. Året därpå utnämns han till överste i armen den 8 november.

Åren förtlyter i garnisonsjänst och 1808 kommenderas Morman som bataljonschef för den del av regementet som kommenderades till Gotland. Till Skånes "defensionslinje" vid södra armen fick han samma uppdrag året därpå.

När krig ånyo utbryter på kontinenten år 1813 kommenderas Morman som bataljonschef eget värvade regemente till Tyskland med Morman som bataljonschef under general Wallmodens kär vid nedre Elbe. Under Tysklandsfälttågen var han med vid "affären" vid Hamburger och Berg den 21 maj, vid Retschow 28 augusti, vid Groz Martzau 5 oktober, Lübecks belägring 5 december och vid Glückstrads belägring den 19 december intill dess intagande den 5 januari 1814. Sommaren 1814 kommenderades Mormans bataljon till Norge och där bevrstades "affären" vid Trögstad. Allt enligt Mormans insända Meritförteckning undertecknad Malmö den 19 december 1814. Året efter den 20 februari 1815 mönstrades Mormans bataljon i Malmö, där den var förlagd, mönstringsförfattare var generalmajoren Carl von Platen. Holger Morman står antecknad som Överste i armen och överstelöjtnant i regementet men med majors lön han är dock inte närvarande utan sjuk.

Spelluset - ödesdagen

År 1815 befinner sig Morman på ett tillfälligt besök i Stockholm, eftersom kortspel var hans största passion i livet begav han sig efter att ha ätit och druckit middag till ett spellus. Denna kvällen var det kortspelet Farao som stod på programmet, det är ett hazardspel och var vanligt förekommande på utländska kasinon och svenska spelhus under 1700- och 1800-talet. Spelet antas ha fått sitt namn efter en fransk kortlek där en av kungarna föreställde en egyptisk farao.

Spelarna placeras sina insatser på en utlagd eller avbildad svit med spaderkort, valfritt på enstaka kort eller på kombinationer av flera kort. Den spelare som är bankir, drar två kort i taget från sin kortlek. Det första i detta par utvisar förlust och det andra vinsten, innebärande att den spelare som satsat på samma valör som det första kortet förlorar sin insats, medan den som satsat på samma valör som det andra kortet får tillbaka insatsen plus samma belopp i vinst. Det var detta spel som kom att bli Mormans fall – han förlorade och det med råge. Istället för att lösa in sina spelmarker med betalning stoppade han dem i fickan och försvann ut i natten. En annan av besökarna Fabian Ernst Wede åsåg tilltaget och rapporterade detsamma till kronprins Carl Johan. Kronprinsen som inte hade mycket tillövers för spel och åsidosatt militärheder blev uppretad. Chefen för konungens eget regemente General Boye tillskrevs med order att Morman självmant genast skulle begära avsked varefter händelsen skulle anses utagerat. Morman ålydde tillägelsen den 4e april, men Boye som förmodligen även fått order om att dra in Mormans svärdsorden bad honom att ta av densamma. Denna fick därefter inte bära den på Svensk mark, en skriftlig order om detta utfärdades också. Morman underkastade sig även denna smäddande bestraffning.

Sju månader efter den fatala fädäsen den 18 juli skriver Boye till Morman: "Min bästa Holger! Jag har i går fått tillfälle annäla din angelägenhet för H. K. H. Krön-Prinsen, som tillåtit mig gifva dig dess nåddiga tillstånd, att du får bära din Svärds-Orden, sedan Krödens-Kapitel hvarken gjort eller gör någon "annälän deremot; likväl har H. K. H. dervid gjort det tillägg, att den ej bör anläggas med

någon orientation, det vill säga: icke omtala hvarken den gifna afsägelsen, eller det erhållna tillståndet, utan anse atläggandet som en tillfällighet under din sjuklighet och all det ej sker på någons befallning." Året därefter och utan att någon ny anklagan ingivits mot Morman beslutade Ordens-Kapitlet 1816-04-29 honom ovärdig att vara Riddare och han ströks från listan varvid beslutet kungjordes i allmänna tidningar. Att Morman även blev av med sin grad vittnar ingressen på gravstenen FD ÖVERSTE, i normalfallet kvarstod man i graden hela livet.

Gradlös och lömlös

Fem år förlöft innan Morman författade en skrivelse till Justitie Stats-Ministern Grefve Gyllenberg, för att återfå sin Orden, men utan resultat. Då hade Morman uppnått 51 års ålder.

Fem år till hade han kvar att leva och han skrev sig hos sin syster på gården Skogshult i Blentarps, men hade även en lägenhet i Ystad. Året var 1818 när systersonen flyttade in på gården tillsammans med demoiaselle Gräberg. Liksom under sina aktiva år hade han svårt för att få ekonomin att gå ihop och pantsatte ett guldur hos Gustaf Hagemanx i Ystad

Två dagar efter hans 56e födelsedag drabbas Morman i sin lägenhet i Ystad av hjärnblödning och avlider, han syster fick arvet att reda ut det trasliga boet efter sin bror. Bouppreckningen är en intressant och märklig läsning, denna som är upprädd den 9 november med nämndemännen Knut Andersson i Norra och Pehr Andersson i södra Wallösa som förrättningsmän. Bouppgiivare var systersonen Carl Hallenborg då system var "opasslig".

Bland de mer remarkabla och dyrare objekten fanns ett "tanpetarfordral" av guld som värderades till 26 Riksdaler. Det dyraste objektet ett repeterur av guld var dock pantsatt till Gustaf Hageman i Ystad 100 Riksdaler uppgavs det vara värt. Ett spänne med svärdsorden 16 sh. en del Svärdsordensband 1 RDR, 1 Svärdsordensstjärna av mässing 1 RDR, sen följer smusdosor av glas 4 färingar av ben, ett sabelgehäng, bibel, en Medevivvagn och 2 selar. Kontanta medel uppräckt till 11,24 RDR. Summa tillgångar 684 RDR 84 sh.

Skulderna är dubbel så stora som tillgångarna och slutar på 1245 RDR 8 sh. Däribland Hagemans fordringar på totalt 2772 RDR. Guldsmeden Hintze krävde 4 RDR för en månads hyra. Det remarkabla är att det avsattes 50 RDR till gravsten. För de fattiga i Blenharp kvitterade kyrkoherden Carl Ahman 46 Skilling Banco. Den gamle spelaren Holger Morman hade gjort bokslut med ett underskott på 561 Riksdaler, en förhast han själv slapp ta, liksom 10 år tidigare smet han från räkningen.

Gravstenen av giutjärn som kostade 50 riksdaler har en text som avslutas med frasen "här funnit den lagn som menniskor ej kunna beröfva honom". En given avslutning för en spelare och skuldsatt rättshaverist.

Synderna skall uppodagas på yttersta dagen psalmversen som det hänvisar till på gravstenen lyder:

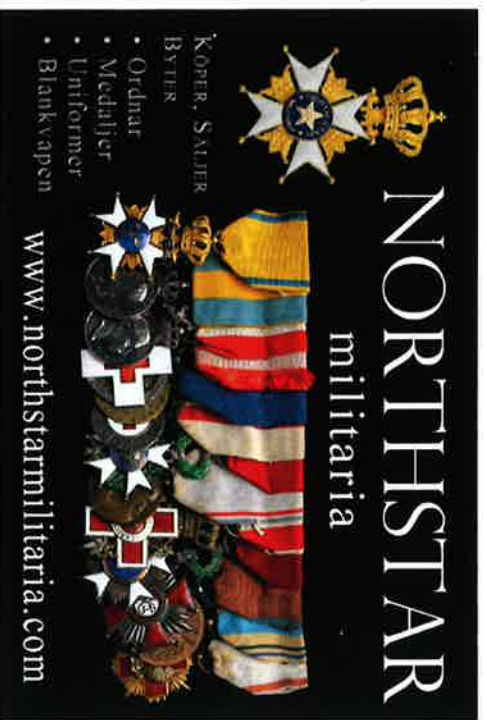
Förbarnare, räck ut din hand, Fräls mig ur sittaflara. Sitt sönder mina synders band och satans hårdas snara. På dig jag visst I all min brist Mitt hela hopp må fästas. Från första stund har din miskand Mig följt och sökt mitt bästa.

Källor:

Märkvärdigheter rörande Sveriges förhållanden 1788-1794: Johan Christopher Georg Barfod
Crusenstolpe

Elgenstierna Svenska adelns ättarvlor

Christopher O Reagan Kärlekens krigare

NORTHSTAR
militaria

KÖPTER, SÄLJER
BYTTER

- Ordnar
- Medaljer
- Uniformer
- Blankvapen

www.northstarmilitaria.com

En överlevare - Komissvärja m/1685.

Ulrik Sjöberg

Den väria m/1685 som jag här skriver om har hittat till min samling helt ny!Jigen och jag skall här redogöra lite kring denna spännande sak.

Som brukligt med de flesta gamla militära vapen är och förblir de anonyma bland de många tusenden tillverkade exemplar som fanns/funnits. Specificka märkningar blir ofta de enda spår som gör att man kan fastställa om vapnet har tillhört ett visst regemente eller soldat.

Denna väria befinner sig i ett skick som verkligen kan kallas orört – ingen har varit framme med ståborste eller ungsvärja. Visst kunde man önska sig ett bättre skick men värijan är ändå inte att betrakta som en relik eller upprost vrak.

Klingan mäter 89,5 cm, väl inom toleransen där mått ner till 86 cm räknas som fullängd enligt Olof P Berg. Av kavellindningen återstår bara fragment av kransarna och det är tydligt att värijan brukats en längre period utan lindning då slitage uppkommit på träkaveln. Även tumbbygeln finns kvar och den är relativt klen i godset. Parerplätens speis är något längre än vad man brukar se.

Klingan har på varje sida tre stycken inslägna stämplar som inte är de vanliga Wira-stämplarna utan närmast något som kan likas vid en romersk 3:a fast med de yttre strecken i form av ett starkt tillplattat E. P-stämpel finns och sitter inte vid klingbasen utan i mellan 1:a och 2:a stämpelein. Enligt Heribert Seitz utmärkta bok "Svärdet och värijan som armévapen" skriver han att tillverkningen skedde vid Wira, Kvarnbacka, Wedevåg samt ett mindre parti klingor från Solingen.

Proveniensen för värijan gör gällande att den kom tillbaka till Sverige någon gång på 1960-talet och medfördes hem utav en yrkeshandlare som köpte timmer från Estland och Finland. Mannen berättade för sin son att han kommit över värijan i Estland. Han köpte den av en skogsbonde som förvarade den i ett uthus.

Tanken svindlar – då måste denna väria brukats och burits av en av de tusentals soldater som var med på Karl XII fälttåg i Ryssland till skillnad från merparten av dess "bröder" som tillbringade ett helt århundrade i förråd innan flottan fick ta över kortade varianter benämnda "huggväria m/1832"

Jag citerar Olof P Berg "ett ytterst litet fåtal av väriorna m/1685 som brukades vid Narva eller Poltava torde ha bevarats in till våra dagar"

Man kan bara spekulera i vilket öde den fotsoldat som en gång bar värtjan gick till mötes i fientland och vem tog hand om den. Den kan ha legat i jorden men inte någon längre tid då den är strukturellt helt intakt. Möjligen har den erövrats och brukats av ryssarna och det är en stor glädje att den hittat hem igen.

De avvikelser som kan iaktas gällande klingstämplar, tumbygel och p-stämpelns placering gör sammanvägt att man med fog kan anta att värtjan har ingått i en såndning vapen som bör vara från tidigt 1700-tal och där dessa vapen har burits av de karoliner som drog på fälttåg österut då jämförelsematerial med samma avvikelser helt uteblir på till exempel. Digitalt museum och foto från auktionskataloger sträckande sig uppemot 25 år tillbaka.

Det är en mycket speciell känsla att hantera detta vapen och ett uttryck som att "höra historiens vingslag" har för mig fått en ny innebörd och jag önskar att den hade kunnat berätta om allt den varit med om. Det hade troligen inte varit någon munter historia men säkerligen både spännande och tragisk.

VAPENAUKTION!

Aterkommande auktioner med teman som moderna och antika vapen, jakt- och fiskerällbehör, accessoarer, konst och inredning med jaktlig anknytning.

Inlämning till
nästa auktion
pågår!

Kungsgatan 57B, Stockholm
Tel 08-14 38 65
www.walterborg.se

**WALTER
BORG**
JAKT &
FRITID

Våra värderingsmän besöker delar av södra Sverige för värdering och upphämtning av objekt till våra auktioner. Efter överenskommelse finns även möjlighet att boka upphämtning privat.

För mer information och kartor besök hemsidan:

www.walterborg.se

